

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 1022 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr	10
Baxtiyor Islamov	
Kichik biznesni rivojlantirishda "yashil" iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati	12
Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G'oiptazarov	
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System	18
Zufarova Nozima Gulamiddinovna	
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko'rsatkichlari va ekologik muammolar	26
Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	
Yashil budjetlashtirish va uni O'zbekistonda joriy etish istiqbollari	32
Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	
Iqtisodiyotda ta'lim va fan integratsiyasining asosiy yo'nalishlari	37
Yormatov Ilmidin Toshmatovich	
Transport vositalari va yo'llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir	41
Agzamov Shaxboz Akmalovich	
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish	46
A. X. Salamov	
Biznes-reja baliqchilik xo'jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida	50
Dosmurotova Shaxista Kengashovna	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	57
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari	65
Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari	69
Shamsiyev Nodir Muratovich	
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari	74
Shagzatov Oybek bahodirovich	
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo'nalishlari	78
Davlatov Sanjar Abdimannonovich	
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari	82
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo'nalishlari	86
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
O'zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida)	91
Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi	96
Nazarova Umida Avazovna	
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari	100
Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	
Globalashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqarish	105
Mirzayev Musurmon Umidullayevich	
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni va ahamiyati	110
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Ta'lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili	115
Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	
Ta'minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish	121
Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari	125
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан	131
Абдурахманова Матлуба Махаммадиновна	
Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari	137
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	

Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	143
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	150
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	156
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	161
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarining faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	169
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	172
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности	177
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	181
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	186
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	190
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	195
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	199
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlari.....	205
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	209
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	215
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	223
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	228
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini	
aniqlash metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi)	236
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	242
Rabbimov Elbek Abdolloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	247
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	252
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	258
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini	
joriy etish orqali budjet-soliq siyosati samaradorligini yanada oshirish	262
Yuldasheva Shaxnoza Xojjakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	268
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	276
Sobirov Otabek Olimjonovich	
Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	279
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	283
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	286
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	290
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	

Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	295
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	299
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari.....	304
Abdullayev Boburjon Akbaralievich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	308
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	312
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	316
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	321
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	327
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	331
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирўйўйловчи”	334
Н. Э. Кахарева	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	339
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish.....	344
Musyeva Shoirazimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari.....	350
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	355
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	359
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	364
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	371
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процесс цифровизации АО “Нудугазта’минот”	375
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	380
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	383
Bobayev Isroiljon Abidinbiyevich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	388
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	
O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	396
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	399
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	402
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari	411
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida)	415
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	

Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	422
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	428
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	434
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	439
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане	445
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	450
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari	455
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budget daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	462
Olokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	465
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	471
Xalmuxamedova Zebxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	475
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	482
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	489
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini institutstional tahlil qilish mexanizmi	494
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	501
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	505
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	512
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ	519
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	524
Sultanov Baxram Begdullayevich	
Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях	528
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	536
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	541
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	545
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	550
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	557
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	562
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	566
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	

Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	572
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	579
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	582
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	586
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	593
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	
Fundamentals of Innovative Management and its Organizational Control	599
Akramova Aziza Abdvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamatovich	
Moliyaviy menejment tizimini rivojlantirishda raqamli marketingdan foydalanishning afzalliklari	604
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Оценка экономической эффективности использования фотоэлектрической тепловой установки	608
Жураев Ислон Рахматович, Юлдошев Исроил Абриевич, Жураева Зухра Исламовна	
Ilmiy darajali kadrlar tayyorlash sohasida xalqaro tajriba	614
Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich	
Turizm infratuzilmasi va uning tarkibiy tuzilishi	621
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlari bozorining rivojlanishi sabablari	625
Abdukadirova Kamola Azimovna	
Mintaqada turizm sohasini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	629
Isomiddinov Inomjon Qurvonali o'g'li	
Ichki turizmni rivojlantirish bo'yicha infrastruktura holati	636
Dehqonov Burxon Rustamovich	
Soliqqa tortish maqsadida kadastr qiymatlarini aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari	642
Kamilov Abror Anvarovich	
O'zbekistonda uylarning energiya samaradorligini oshirish	647
Dodiyev Fozil O'tkurovich	
O'zbekistonda talant menejmentni tatbiq etish istiqbollari	653
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari	658
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Bulutli texnologiyalardan foydalangan holda resurs xarajatlarini optimallashtirish: tahlil va boshqarish	663
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Karabayev Rustam Zafarovich	
Milliy iqtisodiyotni rivojlanishida sug'urta institutlarining tutgan o'rni	673
K. A. Sharipov, D. Jo'rayev	
Tadbirkorlik nazariyasining evolyutsion talqini	678
Aripov Oybek Abdullayevich	
Enhance Export Potential of Private Entrepreneurship and Small Venture	683
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi	
Mintaqa barqaror rivojlanishini cheklovchi ekologik omillar tahlili	690
Adilova Marg'uba Tursunaliyevna	
Improving the Efficiency of Industrial Enterprise Activities in the Age of Digital Technologies	698
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
A study of green marketing practices in the retail industry – Advantages and disadvantages	705
Davronova Zilola Gulomovna	
Tijorat banklarining korporativ xizmatlarini transformatsiyalash jarayonini rivojlantirish	709
Farmanova O'g'li Aliqul qizi	
Davlat moliyaviy nazorat tizimini rivojlantirish istiqbollari	715
Maxmudov Azamat Normuradovich	
Xorijiy banklarning moliya injiniringi mahsulotlari va rivojlanish istiqbollari	721
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekistonda turizm xizmatlari imkoniyatlari: muammo va yechimlar	727
Fayziyev Oybek Raximovich, Xalikov Saydilla Abdraxmanovich	
Sanoat klasterlarini shakllanishining simulyatsiya modelini yaratish	734
Xakimov Ziyodulla Axmadovich, Axmedova Rayxona Jasurbek qizi	
Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning xususiyatlari va ustuvor yo'nalishlari	741
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li	

Raqamli iqtisodiyotda zamonaviy texnika va texnologiyalarning xususiyatlari.....	747
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Biologik aktivlar va qishloq xo'jaligi mahsuloti joriy hisobini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribalar	752
Yusupova Mahfuza Baxtiyor qizi	
Mulkchilikning iqtisodiyotdagi ahamiyatini qiyosiy tahlil qilish (O'zbekiston va Shvetsiya misolida)	757
Odil Norboyev	
Ipoteka krediti riskining ayrim nazariy jihatlar.....	761
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
Xalqaro turizm bozorining rivojlanish tendensiyalari va unda O'zbekistonning ishtiroki	764
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, Bobobekova Nargiza Baxtiyorovna	
Tijorat banklari fond bozoridagi aksiyalar narxini o'zgarishini ebo moduli orqali aniqlashning ekonometrik tahlili.....	769
Yuldoshova Manzura Ollashkurovna	
Organizational mechanism of sustainable development of the tourism industry, role and application of technologies.....	780
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich	
Banklarda risklarni diversifikatsiyalashning mohiyati va ahamiyati	787
Baxriddinov Sharofiddin	
Davlat oliy ta'lim muassasalarida daromad va xarajatlarning o'zaro mutanosibligi	793
Gafurov Anvar Bazarbayevich	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri: tahlil va istiqbollar.....	799
Raxmanov Bekzod Ibragimovich	
Инновационный и развивающий менеджмент в сфере услуг	803
Axmatova Moxigul Erkinovna	
Ishsizlarni kasb-hunarga o'qitish asosida raqobatbardoshligini oshirish	807
Bakiyeva Iroda Akbarovna	
Dehqon xo'jaliklarida yetishtirilgan grek yong'og'ini iste'molchilarga yetkazib berish yo'llari	811
Inobatov Abror Boshlarovich	
Комплаенс и риск менеджмент в международных гуманитарных организациях	817
Мухамеджанов Баходир Кахрамонович	
Ipakchilik korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari.....	822
Aliyeva Nodiraxon Abdumalikovna	
Soliqlarning yig'iluvchanligi va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	826
Abdurasulov Alisher Abdurasulovich	
Soliq islohotlari: u qanday bo'lishi kerak?	831
Hotamov Alisher Farxodovich	
Анализ операционных процессов экспорто-ориентированных хлопково-текстильных кластеров.....	837
Джурабаев Отабек Джурабаевич	
Ish bilan bandlikni sifat xususiyatlari asosida baholashga zarurat: ilmiy-nazariy yondashuvlar	842
Qurbonov Samandar Pulatovich	
Technology of Formation of Profession-Oriented Communication Competences in Training of Future Specialists in Higher Education Institutions	848
Rajapov Sulaymon	
Improving The Methodology of Developing Professional and Communicative Skills in Future Economists (In the Case of Teaching English).....	852
Samandarova Nargiza	
Sanoat mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion texnoparklardan foydalanish muvaffaqiyatiga ta'sir etuvchi omillar.....	860
Sobirxonov Akbarxon Aziz-o'g'li	
Oziq-ovqat sanoati korxonalarida investitsion salohiyatni shakllantirishning mazmuni va ahamiyati	865
Xamrayev Nodirbek Ravshanovich	
O'zbekistonning moliyaviy siyosati: tarkibiy tuzilishi va tahlili	872
Jabborova Dilafruz Sodiqli qizi	
Institutsional islohotlarni chuqurlashtirish sharoitida lizing investitsiyalarini rivojlantirishning nazariy-uslubiy jihatlar.....	879
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Hududlar rivojlanishini ta'minlashda erkin iqtisodiy zonalarining ahamiyati.....	885
Salomat Norova	
Yo'lovchi tashish xizmatlari sohasida korxona faoliyatini strategik rejalashtirishga ta'sir etuvchi omillari tahlili.....	889
Abarov Mashxurbek Ismonaliyevich, Pulatova Gulchexra Erkinovna	

Andarrayting xizmatining AQSh sug'urta bozorida tutgan o'rnini.....	895
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tuzishda aktivlarni qadrsizlanishga tekshirish.....	900
Tojiyev Behzod Bekmurod o'g'li	
Yangi O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish – muhim yo'nalish.....	904
Dushaboyev Mirjalol	
Recreational potential of Uzbekistan and prospects for the development of wellness tourism in the country.....	912
Amonboyev M., Shaymanova Nigora Yusupovna	
Yashil marketing: tushunchasi, mohiyati, kelib chiqishi, muammolari va istiqbollari	916
G'anieva Madina Bunyodali qizi, Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	923
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Lizing munosabatlarini rivojlantirishda raqamli marketing strategiyalari.....	928
Yusupova Feruza Yo'ldosheva	
Analysis of the Transformation and Development Trends of the Higher Education System in Uzbekistan.....	934
Zufarova Nozima Gulamiddinovna	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	940
Oybek Elmuratov	
Sifatli ta'lim uchunchi renessansning poydevori sifatida: xorijiy tajriba va tavsiyalar	943
Zafar Jumayev Ikromiddinovich	
Совершенствование методологии “зеленого” учёта в финансовом менеджменте устойчивого развития компаний энергетической отрасли в Узбекистане.....	947
Глазова Марина Викторовна	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funktsiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	954
Berkinov B. B.	
O'rta ta'lim tizimida “o'qituvchi imiji”ni rivojlanish genezisi.....	962
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	966
Акбарова Лайло Упашевна	
Mintaqaning investitsion jozibadorligini oshirish maqsadida innovatsion marketing texnologiyalaridan foydalanish.....	971
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
Inson resurslarini rivojlantirishda xorijiy kompaniyalarning tajribasini o'rganish metodologiyasi.....	978
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Tadbirkorlik muhiti tahlili va uni davlat tomonidan tartibga solish shart-sharoitlari	981
S. T. Toshaliyeva, A. M. Abduraxmonov	
G'allachilik klasterlarini shakllantirishning tashkiliy-iqtisodiy jihatlarini	986
Ilmuratov Shavkat Maxsumovich	
Innovatsion texnologiyalarda umumishlab chiqarish xarajatlarini strategik boshqaruv hisobini takomillashtirish masalalari	990
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Suv resurslaridan foydalanishda zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish-davr talabi	995
Ibroyim Maxkamov	
Tadbirkorlik subyektlari yer-suv resurslaridan foydalanishining hududiy xususiyatlari.....	999
Xamidjon Muxamadovich Shaxobov	
Korporativ tuzilmalarda global biznes etikasi va yashil biznes drayverlari.....	1003
Egamberdiyev Shuxrat Satimbayevich	
Aholini qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan ta'minlashning ayrim masalalari xususida.....	1007
Ochilova Maftuna Toshpulat qizi	
Tijorat banklari faoliyatining joriy holati tahlili	1012
Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li	
Fermer xo'jaliklari samarali faoliyatining asosiy statistik ko'rsatkichlari va ularning tahlili	1016
M. Sh. Axmedova	

FERMER XO'JALIKLARI SAMARALI FAOLIYATINING ASOSIY STATISTIK KO'RSATKICHLARI VA ULARNING TAHLILI

M. Sh. Axmedova

PhD, TDIU Statistika" kafedrası d.v.v.b.

Annotatsiya: Ushbu maqolada fermer xo'jaliklarining o'rni, ularning faoliyati, iqtisodiyotga qo'shadigan hissasi, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishning iqtisodiy-statistik tahlili va istiqboldagi yo'nalishlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: qishloq xo'jaligi mahsulotlari, fermer xo'jaliklari, kooperatsiya, dehqon xo'jaligi, oziq-ovqat, chorvachilik.

Abstract: This article describes the role of farms, their activities, their contribution to the economy, economic and statistical analysis of agricultural production and future trends.

Key words: agricultural products, farms, cooperation, agriculture, food, livestock.

Аннотация: В данной статье описывается роль фермерских хозяйств, их деятельность, их вклад в экономику, экономико-статистический анализ сельскохозяйственного производства и будущие тенденции.

Ключевые слова: сельскохозяйственная продукция, фермы, кооперация, земледелие, продукты питания, животноводство.

KIRISH

Jahonda ro'y berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarning beqarorligi, global miqyosda oziq-ovqat taqchilligining kuchayishi aholini me'yor darajasida xavfsiz oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlashda fermer xo'jaliklari faoliyatini yanada rivojlantirish hamda samaradorligini oshirish zaruratini kuchaytirmoqda. 2019-2028-yillar Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bosh Assambleyasi tomonidan BMT Oilaviy fermer xo'jaliklari o'n yilligi deb e'lon qilindi va barcha davlatlarga oilaviy fermer xo'jaliklarini rivojlantirish sohasida ilg'or tajriba va amaliyot bilan o'zaro almashgan holda davlat siyosatini ishlab chiqish, takomillashtirish va amalga oshirish bo'yicha tavsiyalar berildi¹. Shu nuqtayi nazardan, fermer xo'jaliklari faoliyati samaradorligini oshirish bugungi kundagi dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda.

Hozirgi kunda jahonda yer-suv resurslari cheklanganligi sharoitida fermer xo'jaliklari ishlab chiqarish faoliyatining barqaror rivojlanishini ta'minlash, iqtisodiy resurslar salohiyatidan to'liq va samarali foydalanishga qaratilgan tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Bu borada sanoat tarmoqlariga uzluksiz xomashyo yetkazib berish, qishloq xo'jaligida bandlikni optimallashtirish orqali ishchi kuchini boshqa tarmoqlarga jalb etish, tarmoq ishlab chiqarish hajmini oshirish orqali aholi turmush darajasi va farovonligini yanada yuksaltirish, global o'zgarishlar sharoitida fermer xo'jaliklari iqtisodiy faoliyatini rivojlanishda ekonometrik modellarning yangi avlodini yaratish yo'nalishidagi tadqiqotlar ustuvor darajada bajarilmoqda.

O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, jumladan agrar sohani modernizatsiyalash, yangi texnika va texnologiyalarni keng tatbiq etish bilan birga qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish tarkibini optimallashtirish bo'yicha keng qamrovli tadbirlar amalga oshirilmoqda. "Bugungi kuchli raqobat sharoitida qishloq xo'jaligi tizimida ham yangicha yondashuv, innovatsiyalar va ilg'or ishlanmalarni, intensiv va resurs tejaydigan texnologiyalarni izchil tatbiq etishni zamonning o'zi taqozo etmoqda. "...O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasi sohada islohotlarni yanada chuqurlashtirish va innovatsion texnologiyalarni qo'llash, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, aholiga sifatli mahsulotlar yetkazib berish, eksport geografiasini kengaytirishdek ustuvor masalalarda dasturilamal sifatida xizmat qilmoqda"².

1 Страны региона разрабатывают планы развития семейных фермерских хозяйств. - <https://www.fao.org/europe/news/detail-news/ru/c/1439358/>

2 O'zbekiston qishloq xo'jaligi xodimlariga. - <https://xs.uz/uzkr/post/ozbekiston-qishloq-khozhaligi-khodimlariga-3>

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR SHARHI

Qishloq xo'jaligi tarmoqlari rivojlanishining iqtisodiy geografik jihatlari turli hududlar misolida R. Xodiyev, Ye. Umarov, A. Ro'ziyev, S. Saidkarimov, T. Egamberdiyev, Yu. Ahmadaliyev, A. Xolmirzayev, M. Fayzullayev kabi olimlar tomonidan o'rganilgan. Malakatimiz qishloq xo'jaligida mulkchilik shakllari o'zgargan sharoitda, agroiqtisodiyot mahsulotlarini yetishtirishda o'ziga xos o'ringa ega bo'lgan fermer xo'jaliklari ixtisoslashuvi va hududiy rivojlanishiga bag'ishlangan qator maxsus ilmiy izlanishlar olib borilgan. Mazkur tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi fermer xo'jaliklarining ixtisoslashuvi va hududiy tarkibini takomillashtirish uchun zarur masalalar va yechish kerak bo'lgan muammolar tadqiq qilindi.

Qishloq xo'jaligini iqtisodiy va geografik jihatdan nazariy-uslubiy o'rganish olib borgan xorijlik olimlardan I.G. Tyunen, K.I. Ivanov, V.G. Kryuchkov, K.I. Lapkin, A.M. Nosonov, A.N. Rakitnikovlarning bu borada haligacha muhim ahamiyat kasb etib kelayotgan fikrlari o'z ishlarida keltirilgan.

TADQIQOTLAR METODOLOGIYASI

Ushbu maqolani yoritishda O'zbekiston Respublikasi tomonidan sohaga doir qabul qilingan qarorlar, olimlarning adabiyotlari, ilmiy tadqiqot ishlari hamda yurtimiz doirasida ushbu sohaga aloqador statistik ko'rsatkichlari analiz va sintez, induksiya va deduksiya, taqqoslama kabi an'anaviy usullardan foydalangan holda tadqiq etildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bozor iqtisodiyoti sharoitida fermer xo'jaligi samarali ishlashi uchun cheklangan resurslardan oqilona foydalanish orqali yuqori natijaga erishishga harakat qilinadi.

Ammo bu samara, ya'ni hosildorlikning va mahsuldorlikning oshishi bu tadbirlarning qanchalik foydaliligini ko'rsatmaydi. O'g'it va yem-xashaklardan foydalanish bilan bog'liq xarajatlarning qoplanlik darajasi shu xarajatlardan olingan natija daromad bilan taqqoslangandagina ma'lum bo'ladi. O'g'it va yem-xashakdan foydalanish natijasida ekinlar hosildorligi, chorva mollarining mahsuldorligining oshishi bu tadbirning texnik samaradorligini ifoda qilsa, tadbirni o'tkazish bilan bog'liq xarajatlardan buning natijasida olingan daromadni taqqoslash iqtisodiy samaradorlikni ifodalaydi.

Iqtisodiy samaradorlik ishlab chiqarish vositalari va jonli mehnatni qo'llash orqali olingan foydali natijani yoki jami resurslar birligiga olingan natijani ifoda etadi. Har qanday faoliyat va ishlab chiqarishning iqtisodiy samaradorligi xo'jalikni, shu jumladan, fermer xo'jaliklari daromadini orttiradi, ijtimoiy xarajatlarni yaxshilashga olib keladi. Bu jarayon nafaqat korxonalarga manfaatli, davlatga ham foydalidir. U yoki bu tadbirga baho berishda yoki uning o'lchamlarini aniqlashda iqtisodiy samaradorlik mezonini bilish kerak³.

Fermer xo'jaliklarini rivojlantirishda uning faoliyatiga baho bermasdan iqtisodiy samaradorligini ta'minlab bo'lmaydi. Iqtisodiy samaradorlikning asosiy mezonini to'la va aniq jarayon hamda ishlab chiqarishni hisob-kitob qilishdan iborat. Fermer xo'jaligining yalpi daromadi yetishtirilgan mahsulotni puldagi ifodasi bo'lib, yildan-yilga o'sib bormoqda. Bu xo'jalik faoliyati ijobiy yo'nalishda borayotganligini ko'rsatadi. Shuning uchun xo'jalik faoliyatiga ta'sir etuvchi har bir omil harakatini ifoda etuvchi o'ziga xos ko'rsatkichlarni bilish kerak. Fermer xo'jaliklari iqtisodiy samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlarini kompleks tahlil qilish va ishonchli xulosalar chiqarish, to'g'ri qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Fermer xo'jaligi faoliyati va ishlab chiqarishiga biologik jarayon va iqlim sharoitlari turlicha ta'sir etadi. Fermer xo'jaliklari bir xil mehnat sarf qilingan holda turli shakllarda va turli yillarda turli natijalarga erishishi mumkin. Fermer xo'jaliklari faoliyatiga baho berishda hamma ko'rsatkichlarni ikki guruhga: natura va qiymat ko'rsatkichlariga bo'lish mumkin. Natura ko'rsatkichlari iqtisodiy samaradorlikni bevosita ifoda qilmasada, bu ko'rsatkichlarsiz tadbirga to'la baho berib bo'lmaydi. Chunki natura ko'rsatkichlari jarayonning intensivligini ifodalaydi.

Qishloq xo'jaligida yer asosiy vosita bo'lganligi, inson uni xohlaganicha ko'paytira olmasligi bois, bu qishloq xo'jaligini rivojlantirishni intensiv bo'lishini zaruriyat qilib qo'yadi. Shuning uchun 1 gektar yerdan olingan mahsulot, ya'ni hosilni, chorva mahsuldorligini oshirish, har bir fermer xo'jaligining asosiy vazifasi hisoblanadi. Fermer xo'jaligida olingan mahsulot va daromad turli ishlab chiqarish omillarining o'zaro integral (funktional) aloqasi natijasi bo'lganligi uchun qiymat ko'rsatkichlaridan foydalaniladi.

Toshkent viloyati bo'yicha 2020-yilda ishlab chiqarilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari, jumladan undagi fermer xo'jaliklarining ulushini tahlil qilaylik.

Toshkent viloyatida 2021-yilning yanvar-dekabr oylarida ishlab chiqarilgan (ko'rsatilgan xizmatlar) umumiy hajmi 25814,6 mlrd. so'mni, shu jumladan, dehqonchilik va chorvachilik, ovchilik hamda ushbu sohalarda ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 24351,7 mlrd. so'mni (101,8 %), o'rmonchilik xo'jaliklarida 884,6 mlrd. so'mni (101,9 %), baliqchilik xo'jaliklarida 116,2 mlrd. so'mni (117,2 %) tashkil qildi⁴.

3 Г.В. Савицкая "Анализ производственно-финансовой деятельности сельскохозяйственных предприятий", М.: ИНФРА, 2013

4 Toshkent viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

Xususan, yuqori o'sish sur'atlari Quyichirchiq (107,6 %), Piskent (105,2 %) Bo'stonliq (103,4 %), Bo'ka (102,9 %), Bekobod (102,8 %) tumanlarida kuzatildi. Bunga qarama-qarshi ravishda Chinoz (100,1) va O'rtachirchiq (100,2%) tumanlarida past o'sish sur'atlari bilan yakunlandi. Qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulotlarining (xizmatlari)ning katta hajmi Parkent tumanida - 2185,0 mlrd. so'mni tashkil etib, hududlar bo'yicha yuqori ko'rsatkichni tashkil qildi. Bo'stonliq va Qibray tumanlarida mos ravishda 2103,2 mlrd. so'm va 2096,9 mlrd. so'm kuzatildi. Eng kam hajmi Olmaliq (63,8 mlrd. so'm) va Yangiyo'l (29,5 mlrd. so'm) shaharlarida qayd etildi. Viloyatning qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulotlari (xizmatlari)ning umumiy hajmida Parkent tumanining ulushi 8,5 %ni tashkil etib, hududlar bo'yicha yuqori ko'rsatkichni tashkil qildi. Bo'stonliq - 8,2 %, Qibray - 8,1%, Bekobod - 8,0 % va Zangiota - 7,9 % tumanlari keyingi o'rinlarni egalladi. Eng kam ulush Yangiyo'l (0,1 %), Olmaliq (0,2%), Nurafshon (0,3 %) va Ohangaron (0,3 %) shaharlarida qayd etildi.

2021-yilning yanvar-dekabr oylarida ishlab chiqarilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmining o'sishi 2019-yilning mos davriga nisbatan 101,8 %ni, shu jumladan, dehqonchilik mahsulotlari 101,3 %ni, chorvachilik mahsulotlari 102,2 %ni tashkil qildi. 2020-yilning yanvar-dekabr oylarida barcha toifadagi xo'jaliklar tomonidan 567,0 ming tonna don ekinlari ishlab chiqarilib, shundan 333,0 ming tonnasini bug'doy tashkil qildi. Bundan tashqari, barcha toifadagi xo'jaliklarda 1453,3 tonna pilla yetishtirildi. Shuningdek, barcha toifadagi xo'jaliklarda 367,1 ming tonna kartoshka qazib olindi (2019 yilga nisbatan 100,1 %ni tashkil etdi), 1067,0 ming tonna sabzavot (100,1 %) yig'ib olindi, 59,8 ming tonna poliz ekinlari (101,2 %), 131,0 ming tonna meva va rezavorlar (100,1 %) va 115,4 ming tonna uzum (103,6 %) yetishtirildi. Hududlar kesimida yig'ib olingan don hosili tahlil qilinganda, yuqori ko'rsatkichlar Bekobod (69,1 ming tonna), O'rtachirchiq (63,4 ming tonna) va Oqqo'rg'on (63,1 ming tonna) tumanlarida, aksincha past ko'rsatkich Toshkent tumanida (8,4 ming tonna) kuzatildi. Qazib olingan kartoshkaning yuqori ko'rsatkichlari Bo'stonliq (63739,3 tonna), Zangiota (35964,0 tonna), Piskent (35264,5 tonna) tumanlarida, aksincha past ko'rsatkichlar Ohangaron (543,0 tonna), Olmaliq (244,0 tonna) va Yangiyo'l (175,0, tonna) shaharlarida qayd etildi. Yetishtirilgan sabzavot ekinlarining yuqori ko'rsatkichlari Bekobod (134,2 ming tonna), Toshkent (123,1 ming tonna) va Zangiota (115,1 ming tonna) tumanlarida tashkil etgan bo'lib, past ko'rsatkichlar Yangiyo'l (0,6 ming tonna), Olmaliq (1,3 ming tonna) va Ohangaron (1,5 ming tonna) shaharlariga to'g'ri keldi. Poliz ekinlari yetishtirish hududlar kesimida yuqori ko'rsatkich Bekobod (27077,1 tonna), Yangiyo'l (7569,5 tonna) va Parkent (4496,0 tonna) tumanlarida kuzatildi. Aksincha past ko'rsatkich Olmaliq (0,0 tonna), Ohangaron (0,0 tonna) va Angren (18,0 tonna) shaharlariga to'g'ri keldi. Eng ko'p mevalar va rezavorlar yetishtirish Parkent (19548,2 tonna), Yangiyo'l (13915,3 tonna) va Bo'stonliq (13737,6 tonna) tumanlarida kuzatilib, aksincha past ko'rsatkichlar Yangiyo'l (255,0 tonna) va Ohangaron (256,0 tonna) shaharlariga to'g'ri keldi. Uzum yetishtirish bo'yicha eng yuqori ko'rsatkich Parkent (77948,6 tonna), Bo'stonliq (6728,0 tonna) va Toshkent (6696,3 tonna) tumanlarida, eng past ko'rsatkichlar Ohangaron (74,0 tonna) va Olmaliq (90,0 tonna) shaharlarida kuzatildi.

2022-yilning 1-yanvar holatiga o'tgan yilning shu davriga nisbatan yirik shoxli qoramollar 101,8 %ga (jami 931,4 ming boshni tashkil qildi), shu jumladan sigirlar 101,3 %ga (405,4 ming bosh), qo'y va echkilar 102,6 %ga (1060,3 ming bosh), otlar 100,8 %ga (55,3 bosh), parrandalar 101,1 %ga (17,2 mln. boshga) ko'paydi. Barcha hududlarda chorvachilik mahsulotlari (go'sht, sut, tuxum) ishlab chiqarishning o'sishi asosan dehqon va fermer xo'jaliklari hisobiga bo'lib, go'sht ishlab chiqarish umumiy hajmida ularning ulushi 81,0 %ni, sut ishlab chiqarishda 95,3 %ni, tuxum ishlab chiqarishda 56,8 %ni tashkil etdi. Eng ko'p qo'y va echkilar Ohangaron (225,5 ming bosh), Bo'stonliq (181,2 ming bosh) va Parkent (110,1 ming bosh) tumanlarida bo'lsa, aksincha past ko'rsatkichlar Yangiyo'l (1,3 ming bosh) va Nurafshon (3,3 ming bosh) shaharlarida hamda Quyichirchiq (17,1 ming bosh) tumaniga to'g'ri keldi. Parrandalar soni bo'yicha eng yuqori ko'rsatkich Qibray (2550,6 ming bosh), Zangiota (2206,7 ming bosh), Bo'stonliq (2199,1 ming bosh) va O'rtachirchiq (1688,9 ming bosh) tumanlarida bo'lsa, aksincha past ko'rsatkich Yangiyo'l (8,7 ming bosh) va Olmaliq (18,2 ming bosh) shaharlari hamda Parkent tumanida (305,4 ming bosh) kuzatildi (1-jadval).

1-jadval: 2022-yil 1-yanvar xolatiga fermer xo'jaliklaridagi chorva mollari va parrandalar bosh soni*

	Ming bosh	O'sish sur'ati, % da
Yirik shoxli qoramol	81,8	106,9
Ulardan sigirlar	26,7	98,6
Qo'y va echkilar	305,6	106,7
Otlar	9,4	103,9
Parrandalar	639,9	126,4

*Manba: Toshkent viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari

Dehqon (aholining shaxsiy yordamchi) xo'jaliklarida yirik shoxli qoramollarning ulushi 86,8 %ni, fermer xo'jaliklarida esa 8,8 %ni, shu jumladan, sigirlar mos ravishda 89,9 %ni va 6,6 %ni, qo'y va echkilar 65,1 %ni va 28,8 %ni, otlar 78,1 %ni va 17,0 %ni, parrandalar 58,0 %ni va 3,7 %ni tashkil etdi. 2020-yilning yanvar-dekabr oylarida barcha toifadagi xo'jaliklarda tirik vazn hisobida 273,7 ming tonna go'sht (2019 yilning yanvar-dekabriga nisbatan 2,5 %ga ko'p), 939,2 ming tonna sut (2,1 %ga ko'p), 1503,9 mln. dona tuxum (0,1 %ga ko'p) ishlab chikarilgan. Yirik shoxli qoramollar hududlar kesimida tahlil qilinganda, eng yuqori ko'rsatkich Bo'stonliq (108,2 ming bosh), Bekobod (81,4 ming bosh) va Bo'ka (71,9 ming bosh) tumanlarida, aksincha past ko'rsatkich Yangiyo'l (1,2 ming bosh), Ohangaron (3,2 ming bosh) hamda Nurafshon (3,4 ming bosh) shaharlarida kuzatildi. Shu jumladan, sigirlar eng yuqori ko'rsatkich Bekobod (34,5 ming bosh) va Bo'ka (34,5 ming bosh) tumanlariga, aksincha past ko'rsatkich Yangiyo'l (0,8 ming bosh) va Chirchiq shaharlariga (1,5 ming bosh) to'g'ri keldi.

2-jadval: 2021-yilning yanvar-dekabr oylarida viloyat fermer xo'jaliklari tomonidan ishlab chiqarilgan chorvachilik mahsulotlari*

	Miqdori	O'sish sur'ati, % da
Go'sht (tirik vaznda), ming t.	9,0	101,1
Sut, ming t.	52,9	99,3
Tuxum, mln dona	15,9	73,8

* Manba: Toshkent viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari

2021-yilning yanvar-dekabr oylarida go'sht ishlab chiqarish hududlar kesimida tahlil qilinganda, eng ko'p ishlab chiqargan hududlar Piskent (26,5 ming tonna), Qibray (26,1 ming tonna) va Bo'stonliq (25,2 ming tonna) tumanlari bo'lsa, Yangiyo'l (0,4 ming tonna), Nurafshon (0,5 ming tonna) va Ohangaron (0,6 ming tonna) shaharlarida esa kam ishlab chiqarilgan. Bo'stonliq (101,2 ming tonna), Yuqorichirchiq (90,1 ming tonna), Bekobod (81,6 ming tonna) va Parkent (63,8 ming tonna) tumanlari sut ishlab chiqarish bo'yicha yuqori ko'rsatkichlardan o'rin olgan bo'lsa, aksincha Yangiyo'l (1,5 ming tonna) va Nurafshon (3,3 ming tonna) shaharlari sut ishlab chiqarish bo'yicha nisbatan past ko'rsatkichlardan o'rin egalladi (2-jadval). Viloyatda tuxum ishlab chiqarish bo'yicha 2020 yilning yanvar-dekabr oylarida eng yuqori ko'rsatkich Qibray (277,2 mln. dona), Zangiota (236,0 mln. dona) va Yuqorichirchiq (147,2 mln.dona) tumanlarida, aksincha past ko'rsatkich Yangiyo'l (0,9 mln. dona), Nurafshon (1,1 mln. dona) Olmaliq (1,5 mln. dona) va Angren (3,9 mln.dona) shaharlarida kuzatildi.

3-jadval: 2021-yilning yanvar-dekabr oylarida fermer xo'jaliklari tomonidan ishlab chiqarilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari*

	Yanvar-dekabr				2019-yil yanvar-dekabrga nisbatan % hisobida
	2019-yil		2020-yil		
	тонна	Ishlab chiqarish umumiy hajmidagi ulushi, %	тонна	Ishlab chiqarish umumiy hajmidagi ulushi, %	
Don	478777, 0	83,8	381526,0	67,3	79,7
Kartoshka	35028,0	9,6	31246,0	8,5	89,2
Sabzavot	157964,0	14,8	139392,0	13,1	88,2
Poliz	12029,0	20,4	12117,0	20,3	100,7
Meva va rezavorlar	49247,0	37,6	48457,0	37,0	98,4
Uzum	57052,0	51,2	56724,0	49,2	99,4
Go'sht, tirik vaznda	8950,0	3,4	9044,0	3,3	101,0
Sut	53264,0	5,8	52909,0	5,6	99,3
Tuxum, mln.dona	21519,0	1,4	15889,0	1,1	73,8
Jun	309,0	17,4	354,4	19,8	114,7
Paxta	150120,0	73,1	136 004,2	56,7	90,6
Pilla	881,8	75,4	707,5	48,7	80,2

* Toshkent viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi

2021-yilning yanvar-dekabr oylarida fermer xo'jaliklari tomonidan ishlab chiqarilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmi 3782,2 mlrd. so'mni tashkil qildi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmida fermer xo'jaliklarining ulushi 17,1 %ni tashkil etdi. 2022-yilning 1-yanvar holatiga fermer xo'jaliklarida 81,8 ming bosh yirik shoxli qoramol, shu jumladan, 26,7 ming bosh sigir, 305,6 ming bosh qo'y va echkilar, 9,4 bosh ot, 639,7 ming bosh parrandalar mavjudligi tasdig'ini topdi (3-jadval).

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tahlillar ko'rsatadiki, respublikaning barcha hududlarida yer uchastkalari miqdori bo'yicha fermer xo'jaliklari mavjud. Bu fermer xo'jaliklarining rivojlanishi asosan hududlarning iqlim, yer suvlari, iqtisodiy va boshqa shart-sharoitlari, shuningdek, davlatning agrar siyosati qoidalari bilan belgilanadi. Boshqacha ayganda, fermer xo'jaliklarini bundan buyon rivojlantirish ularning nafaqat bozor sharoitlariga, balki ishlab chiqarish samaradorligini oshirish uchun tabiiy, iqlim, iqtisodiy va boshqa shart-sharoitlarga moslashishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Fermer xo'jaliklarining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar uch guruhga ajratib olindi. Birinchi guruh makroiqtisodiy omillar, ikkinchi guruh – hududiy (mintaqaviy) omillar va uchinchi – ichki iqtisodiy omillar. Tumanlarda qishloq xo'jalik mahsulotlari bilan ulgurji savdoga ixtisoslashgan agrobizneslar faoliyatini yo'lga qo'yish yaxshi samara beradi, mashina-traktor parklarini zamonaviy ta'mirlash va servis markazlariga aylantirish lozim. Ko'pgina rivojlangan mamlakatlarda qishloq xo'jaligiga xizmat ko'rsatuvchi infratuzilma shaxobchalarini tashkil etishda kooperativlar, uyushmalar muhim o'rinni egallaydi. Mamlakatimizda ham shuni yo'lga qo'yish kerak.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. www.stat.uz - O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika agentligining ma'lumotlari.
2. O'zbekiston qishloq xo'jaligi xodimlariga. - <https://xs.uz/uzkr/post/ozbekiston-qishloq-khozhalligi-khodimlariga-3>
3. Asadulina N.R. Mexanizm regulirovaniya effektivnosti plodoovoshnogo kompleksa Respubliki Uzbekistan na osnove logisticheskogo podxoda. Diss.na sois. uchen. step. kand. ekon. nauk. – T.:–2006.– s.158.;
4. Burhonov A.X. Turli mulkchilik shaklidagi qishloq xo'jalik korxonalarida ishlab chiqarish iqtisodiy samaradorligini oshirish. Iqt. fan. nom. ilm. dar. olish uchun yozilgan dis.– T.: O'zBIITI, 2000.– b.117.;
5. Muallif tomonidan ishlab chiqilgan
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi.//”Xalq so'zi” gazetasi, 2020 yil, № 271-272 (7229-7230).
7. Toshkent viloyati statistika boshqarmasining 2019-2021-yillar bo'yicha ma'lumotlar asosida tuzildi.
8. O'zbekiston qishloq xo'jaligi xodimlariga- <https://xs.uz/uzkr/post/ozbekiston-qishloq-khozhalligi-khodimlariga-3>
9. Г.В.Савицкая “Анализ производственно-финансовой деятельности сельскохозяйственных предприятий”, М.: ИНФРА, 2013.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.